

SAKSBEHANDLER
Cathrine Arnesen

INNVALGSTELEFON

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
18/02852-20

DERES REF.

DERES DATO

ARK. B - Bygninger 2006-2019
210 (Spangereid) Lindesnes - VA

VÅR DATO
10.12.2019

Se mottakerliste

**Sjølingstad Uldvarefabrik -
Gnr./bnr. 29/6, 29/9, 29/15, 29/20 og 29/80 i Lindesnes kommune -
Vedtak om fredning med hjemmel i lov om kulturminner § 15 og § 19 jf. § 22**

Sjølingstad Uldvarefabrik. Foto: Øystein Hagland, Riksantikvaren 2018.

Vi viser til melding om oppstart av fredning av Sjølingstad Uldvarefabrik i Lindesnes kommune datert 30.08.18, og revidert melding datert 11.09.2018, samt forslag om fredning sendt på høring den 14. august 2019. På bakgrunn av innkomne merknader, dialog med eiere og andre interesserte, fatter Riksantikvaren følgende vedtak om fredning:

FREDNINGSVEDTAK

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 (kulturminneloven), § 15 og § 19 jf. § 22, freder Riksantikvaren Sjølingstad Uldvarefabrik gnr./bnr. 29/6, 29/9, 29/15, 29/20 og 29/80 i Lindesnes kommune, Vest-Agder fylke.

OMFANGET AV FREDNINGEN

Sjølingstad Uldvarefabrik er sammensatt av kulturminner som er listet opp nedenfor og et område omkring disse. Det fredete anlegget viser inkluderer bygninger og strukturer benyttet i perioden fra oppstarten i 1893 til nedleggelsen i 1984. Totalt to fabrikkbygninger med tilstøtende kontorbygg, kjelebygg, rørgate og garasje, samt to boliger med en garasje og en bussgarasje, inngår i fredningen. Fire av bygningene har interiørfredning. Omfanget er nærmere beskrevet i dokumentasjonsvedlegget som er en del av dette vedtaket. Alle objektene er avmerket i vedlagte fredningskart.

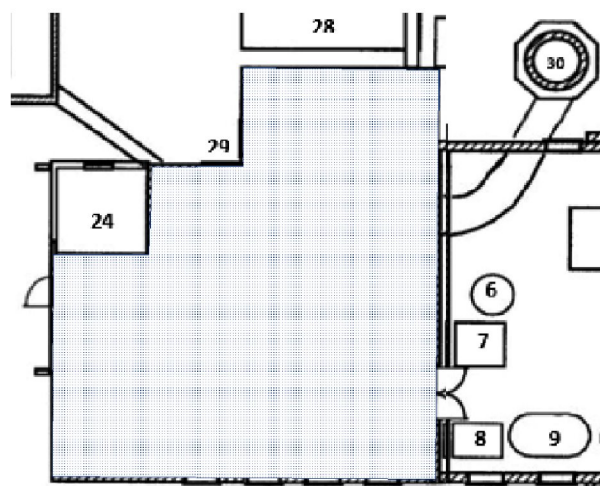
Kulturminner fredet etter kulturminnelovens § 15

- Kontorbygg, gnr./bnr. 29/15, bygningsnummer 169450420, Askeladden ID 241331-1
- Fabrikkbygg med mellombygg, appretur, fargeribygget med fabrikkpipe og smie/verksted, gnr./bnr. 29/15, bygningsnummer 169433267, Askeladden ID 241331-1
- Spinneribygget, gnr./bnr. 29/15, bygningsnummer 169433259, Askeladden ID 241331-2
- Kjelebygg, gnr./bnr. 29/15, koordinat 6461787N og 51558Ø, Askeladden ID 241331-4
- Garasje 1946, gnr./bnr. 29/15, bygningsnummer 169433275, Askeladden ID 241331-5
- Rørgate mellom inntaksdam og turbin, gnr./bnr. 29/15, koordinat 6461836N og 51617Ø, Askeladden ID 241331-8
- Våningen, gnr./bnr. 29/15, bygningsnummer 169433410, Askeladden ID 241331-3
- Disponentbolig *Skoglund*, gnr./bnr. 29/20, bygningsnummer 169433690, Askeladden ID 241331-6
- Disponentgarasje, gnr./bnr. 29/20, bygningsnummer 169433682, Askeladden ID 241331-7
- Bussgarasje, gnr./bnr. 29/80, bygningsnummer 169433305, Askeladden ID 241331-12

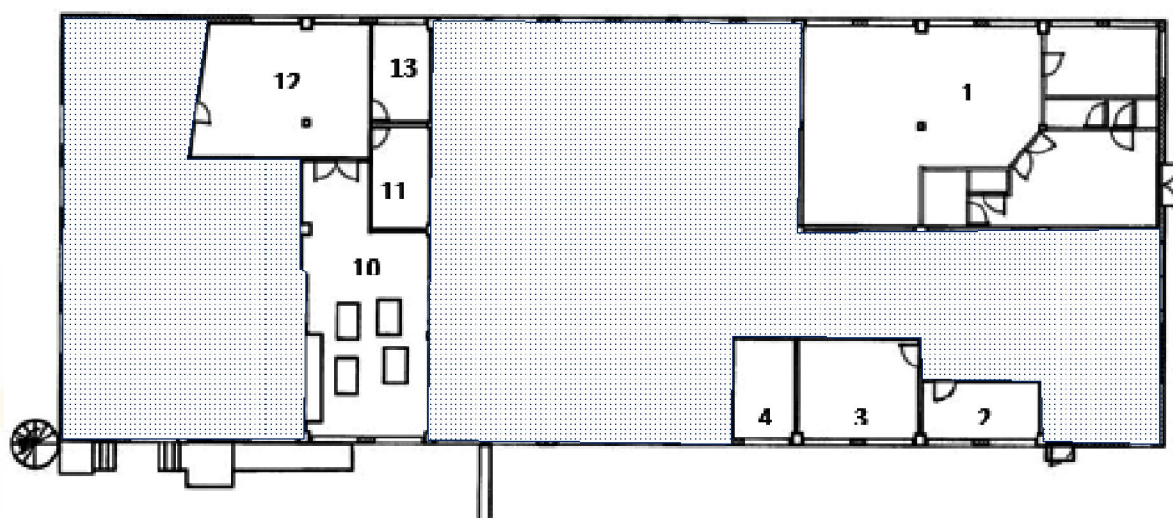
Fredningen av kontorbygget, fabrikkbygget, spinneribygget og kjelebygget omfatter bygningenes eksteriør og interiør. Dette inkluderer hovedelementer som planløsning, bærende konstruksjoner, materialbruk, overflatebehandling og trappeløp samt detaljer som vinduer, luker, dører og fast inventar, spesifisert i dokumentasjonsvedlegget. Fredningen omfatter også større løst inventar, spesifisert i dokumentasjonsvedlegget.

Fredningen av Våningen, disponentboligen, garasjen fra 1946, disponentgarasjen og bussgarasjen omfatter bygningenes eksteriør. Dette inkluderer bærekonstruksjon, materialbruk og overflatebehandling, samt detaljer som vinduer, lister og dører.

Fredningen av rørgata omfatter rørgatas beliggenhet og funksjon, samt eksteriør. Dette inkluderer konstruksjon, rester av gamle betongfundamenter, festeanordninger og materialbruk.

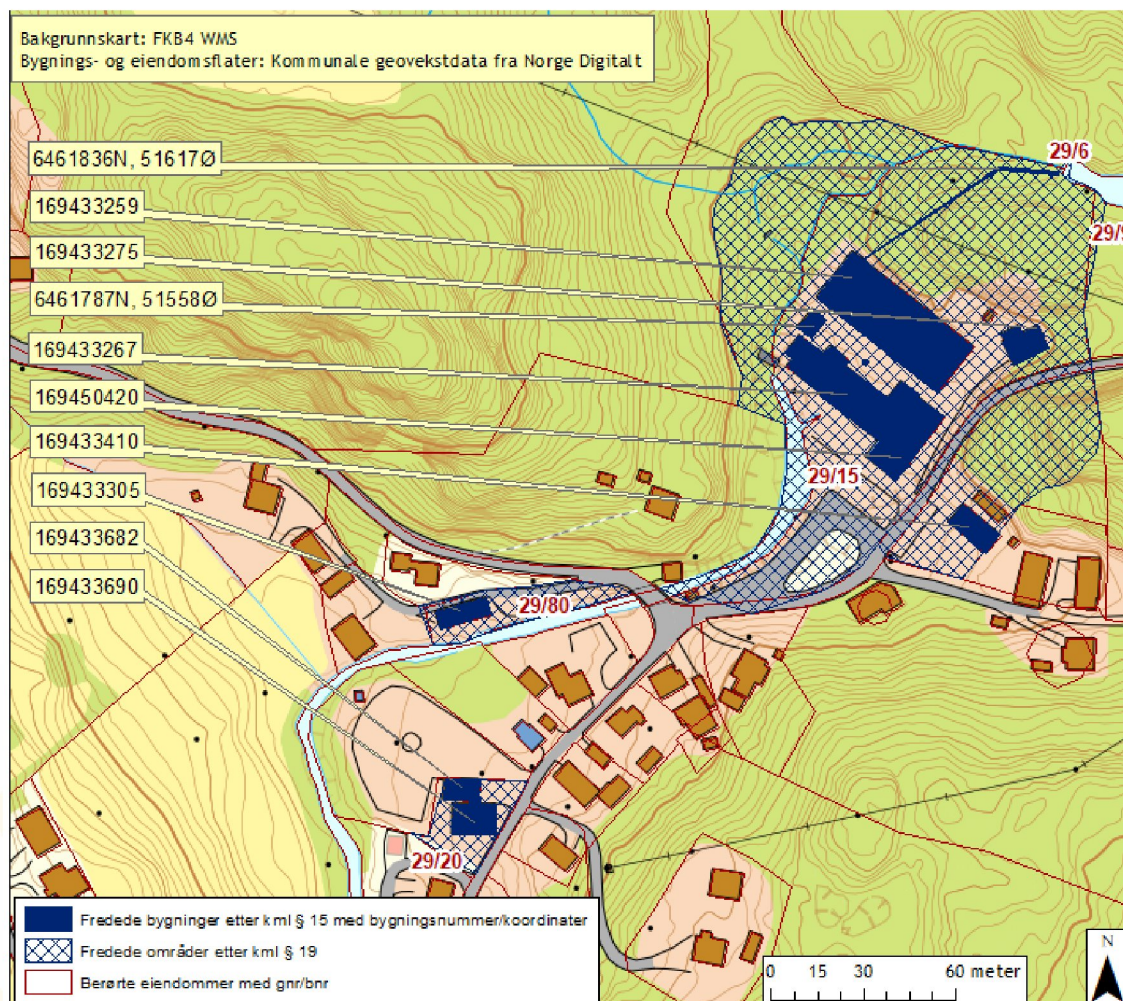
Interiørfredning i fargeribygget. Fredet interiør har skravur.

Interiørfredning i spinneribyggets første etasje. Fredet interiør har skravur.

Område fredet etter kulturminneloven § 19

Et område rundt Sjølingstad Uldvarefabrik og de nevnte objektene fredes etter § 19. Dammen i Stuvvannet inngår i dette området.

Fredningskart utarbeidet av Riksantikvaren.

FORMÅLET MED FREDNINGEN

Formålet med fredningen er å ivareta Sjølingstad Uldvarefabrik som en representant for ull- og tekstilvareindustrien fra siste del av 1800-tallet og utover på 1900-tallet. Og videre som et eksempel på industriens betydning for tettstedsutvikling i rurale områder.

Fredningen av bygningenes eksteriør skal ivareta tekniske, arkitektoniske, kulturhistoriske og sosialhistoriske verdier knyttet til fabrikkbygget, boligene og garasjene. Herunder enkeltbygninger relatert til anleggets ulike funksjoner, byggetrinn og tidsperioder, samt deres innbyrdes og funksjonelle sammenheng.

Fredningen av fabrikkens interiør skal ivareta tekniske, arkitektoniske, kulturhistoriske og sosialhistoriske verdier knyttet til anlegget. Herunder planløsning, materialbruk og utførelse knyttet til anleggets ulike funksjoner. Fredningen av interiøret skal også ivareta ulike byggetrinn og tidsperioder.

Fredningen av fast og større løst inventar skal ivareta tekniske-, kulturhistoriske- og sosialhistoriske verdier knyttet til anlegget. Herunder produksjonslinja som strekker seg

fra ulla kommer inn i fabrikk, og til ferdig produkt for salg. Fredningen skal også ivareta spor etter anleggets tidligere produksjonsvirksomhet som er endret eller nedlagt.

Fredningen av rørgata skal, med sin kobling til både dammen i Stuvvann og turbinen, samt nærhet til det øvrige produksjonsanlegget, ivareta den pedagogiske virkningen dammen har som kraftkilde.

Fredningen av områdene etter kulturminneloven § 19 skal ivareta virkningen av anlegget i miljøet. Dammen i Stuvvann er en vesentlig del av denne. Fallrettigheten i Stuvvann var premissgivende for fabrikkens plassering.

FREDNINGSBESTEMMELSER

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredede kulturminner fra nyere tid.

Fredningsbestemmelser for kulturminner fredet etter kulturminneloven § 15

1. Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte bygningene og konstruksjonene eller deler av disse.
2. Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør eller interiør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.
3. Det er ikke tillatt å skifte ut bygningselementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid ut over vanlig vedlikehold på bygningenes eksteriør og interiør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.
4. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med materialer og metoder som er i tråd med bygningens egenart, og på en måte som ikke reduserer de tekniske, arkitektoniske, kulturhistoriske og sosialhistoriske verdiene.
5. Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates i særlige tilfeller under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten.
6. Fast inventar må ikke skades eller fjernes fra bygningene. Er inventaret i bruk og ikke kan repareres, skal det skiftes ut med tilsvarende objekter så langt det er mulig.
7. Større løst inventar som inngår i fredningen, se dokumentasjonsvedlegget, må ikke skades eller fjernes fra bygningene.
8. Større løst inventar som er i bruk og ikke kan repareres, skal skiftes ut med tilsvarende objekter så langt det er mulig.
9. Tiltak som i akutte situasjoner må gjøres av sikkerhetshensyn, kan gjennomføres uten dispensasjon. I slike situasjoner skal det, så langt det er mulig, tas hensyn til kulturminnenes verneverdi. Tiltaket skal umiddelbart meddeles forvaltningsmyndigheten.

Fredningsbestemmelser for område fredet etter kulturminneloven § 19

10. Innenfor det fredede området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendringer som kan forandre området karakter eller på annen måte motvirker formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg og utvidelse av vei eller parkeringsplass, oppsetting av gjerder, skilt, endring av beplantning eller belegg, planering, utfylling og andre landskapsinngrep.

Fredningsbestemmelser for kulturminner fredet etter § 15 og område fredet etter § 19

11. Dersom det utarbeides en forvaltningsplan for det fredete kulturminnet og det fredete området, skal planen forelegges forvaltningsmyndigheten for å sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen. Forvaltningsplanen skal rulleres ved behov.

FØLGER AV FREDNINGEN

Lovhenvvisning

Når det gjelder behandlingen av fredede hus, anlegg og områdene rundt, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17, 18, 19 og 21, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av fredede bygninger og anlegg. Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredede bygninger er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre bygningselementene og detaljer som kledning, vinduer, dører, listverk, gerikter og overflatebehandling. Vedlikehold av fredede bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredede bygninger og anlegg, vises det til Riksantikvarens informasjonsblader.

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven § 15a og § 19 tredje ledd. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes. Fredningen skal ikke være til hinder for forsvarlig forvaltning av et anlegg som fortsatt er i drift, så lenge dette ikke er i strid med formålet med fredningen.

Økonomisk tilskudd

Det er anledning til å søke forvaltningsmyndighet om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider. Dersom det etter § 15a blir gitt dispensasjon med vilkår som virker fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen, jf § 15a annet ledd. For mer informasjon, som søknadsfrist og krav til søknad, vises det til nettsidene til fylkeskommunen og Riksantikvaren.

KORT KARAKTERISTIKK AV KULTURMINNET

Sjølingstad Uldvarefabrik ligger i bygda Sjølingstad i Lindesnes kommune. Fabrikken ble etablert i 1893 og kom i drift i 1894. Grunnleggeren var haugianeren August Hoven. Fabrikken produserte ullgarn, vevde ullprodukter og filt. I forhold til mange andre tekstilfabrikker i Norge, var Sjølingstad en liten fabrikk med småskalaproduksjon, men fabrikken var likevel bygdas hjørnesteinsbedrift. I kjølvannet av fabrikken vokste det frem et tettsted med boliger, skole og butikk. Da bedriften ble avvirket i 1984 var produksjonsutstyret så godt som intakt.

Ved fredningstidspunktet er Sjølingstad Uldvarefabrik innlemmet i Vestagdermuseet og drives som museumsfabrikk. Driften foregår fortsatt på maskinene som sto der før nedleggelsen i 1984. Produksjonen går fra inntak og vasking av ull, tørking og farging, karding, spinning og veving, til etterbehandling og salg. Et vesentlig energibidrag for produksjonen kommer fra tre dammer som er i fabrikkens eie. De befinner seg henholdsvis i Møglandsvannet, Ommundsvannet og Stuvvannet.

Anlegget er sammensatt av blant annet to større fabrikkbygninger med flere produksjonstrinn og støttefunksjoner, boliger og garasjer.

For nærmere beskrivelse av kulturminnet, se vedlagte fredningsdokumentasjon.

BEGRUNNELSE FOR FREDNINGSVEDTAKET

Siden slutten av 1900-tallet har det skjedd store strukturelle endringer innen nærings- og arbeidsliv, ofte fulgt av nedleggelse. Vern av et utvalg tekniske og industrielle kulturminner er en prioritert oppgave for Riksantikvaren.

Sjølingstad Uldvarefabrik er valgt som en representant for ull- og tekstilvareindustrien i Norge fra siste del av 1800-tallet og utover på 1900-tallet. Sammen med mekanisk industri, hadde tekstilindustrien en fremtredende plass i selve industrialiseringen av landet fra 1850-tallet og utover. Det fantes etter hvert utallige tekstilfabrikker av ulik størrelse rundt om i landet som ga arbeidsplasser til mange, særlig kvinner. Omkring 1850 var det noen hundre sysselsatte i tekstilindustrien i Norge, på den tiden August Hoven grunnla Sjølingstad Uldvarefabrik var det om lag 8.000. Etter annen verdenskrig hadde denne industrien nærmere 57.000 sysselsatte.

I det store bildet forble Sjølingstad Uldvarefabrik en liten fabrikk, men den er til gjengjeld unik som bevart anlegg. Da fabrikken ble nedlagt i 1984 fikk ikke eierne solgt anlegget og maskinparken for videre næring. Dette skyldtes blant annet at stedet var avsidesliggende, men også fordi maskinparken var svært gammel og hadde stort behov for modernisering. Sjølingstad Uldvarefabrik, som museumsfabrikk, har derfor en enestående mulighet til å demonstrere eldre tekstilproduksjon. Gjennom produksjon og demonstrasjon ivaretas og videreføres også kunnskap om hvordan maskinene skal vedlikeholdes og styres.

Sjølingstad Uldvarefabrik er en levende museumsfabrikk som til dels produserer sin egen kraft. Dette er mulig gjennom de tre damkonstruksjonene i Møglandsvann, Ommundsvann og Stuvvann. Sistnevnte dam befinner seg innenfor området som er fredet etter § 19 og omfattes således av fredningen. Dammen illustrerer på en enkel og pedagogisk måte hvor viktig nærhet til vannfall var på den tiden Sjølingstad ble grunnlagt. Den tydeliggjør kraftproduksjonens betydning for industrien. Fra dammen i Stuvvann løper rørgata ned mot spinneribygget og inn mot turbinen inne i bygget, som videre skaper strøm til å drive maskinene.

Med vannrettighetene i Stuvvann fikk Sjølingstad Uldvarefabrik sin plassering, og med fabrikken vokste det fram et tettsted. På 1500-tallet fantes det kun ett gårdsbruk på Sjølingstad.

Da Hoven kom til området i 1890-årene var denne ene gården blitt til seks bruk. Så kom fabrikken og stedet endret raskt karakter. Samtidig med oppføringen av fabrikken, ble det bygget en to-etasjers bolig for fabrikkjentene, Våningen. Den var en forutsetning for i det hele tatt å få tilstrekkelig med arbeidskraft til dette avsidesliggende stedet. Ganske snart, i 1896, fikk fabrikken sin egen skole for de ansattes barn, og bygda fikk butikk, postkontor og bedre veiforbindelse til områdene rundt. Det ble også bygget funksjonærboliger i regi av fabrikken og boliger i privat regi. Andre bedrifter etablerte seg også på stedet, blant annet en treskofabrikk. Mot slutten av 1920-tallet fikk Sjølingstad sin egen drosje, og like etter sin egen bussrute. Med bussen kom de såkalte «ullkjerringene» fra Mandal for å selge eller bytte inn brukt ulltøy til sjoddivirksomheten. På få år ble Sjølingstad et tettsted med et rikt folkeliv.

Uten det helt store sosiale spennet blant befolkningen, som man gjerne finner i de store byene, bærer likevel Sjølingstad i seg et fortettet bilde av høy og lav rang på den sosiale stigen. Nær fabrikken lå Våningen, de unge fabrikkjentenes bolig. I hagen utenfor ble det i en periode dyrket nyttevekster. Et par steinkast unna fabrikken lå disponentboligen. Der var det høyt under taket og vakre, doble verandadører som førte ut til en frodig prydhage. Disse forskjellene er fortsatt godt lesbare i museumsfabrikkens to boliger.

TILSTAND OG ØKONOMISKE KONSEKVENSER VED FREDNING

Det er ni bygninger og en konstruksjon som er omfattet av fredningen av Sjølingstad Uldvarefabrik. I tillegg er et område omkring kulturminnene fredet etter § 19.

Anlegget har mottatt betydelig økonomisk støtte siden 1988. I 2006 kom anlegget inn i *Riksantikvarens bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminner*. Målet for programmet er å heve kulturminnenes tekniske tilstand til et ordinært vedlikeholds nivå, tilstandsgrad 2, innen 2020. Ved fredningstidspunktet er anlegget som helhet i generelt god stand, men det gjenstår noen vedlikeholdsuppgaver. Ut fra gjeldende Norsk Standard EN - NS 16096 anses anlegget ved fredningstidspunktet å ha et ordinært vedlikeholds nivå. Riksantikvaren ser at vedlikehold av anlegget er kostnadskrevende, men det er ikke på nåværende tidspunkt behov for noen store løft som får økonomiske konsekvenser for staten ved gjennomføringen av fredningen.

RIKSANTIKVARENS MYNDIGHET

Det følger av kulturminneloven § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Det følger videre av § 19 at departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven av 8. februar 1979 § 12 nr.1.

LOKALISERING OG EIENDOMSFORHOLD

Sjølingstad Uldvarefabrik er lokalisert i den lille bygda Sjølingstad ved Sjølingstadbekken i Lindesnes kommune, Vest-Agder fylke. Fredningen av Sjølingstad Uldvarefabrik omfatter gnr./bnr. 29/6, 29/9, 29/15, 29/20 og 29/80. Det er flere eiere involvert. Brorparten av anlegget eies av Sjølingstad Uldvarefabrik AS. Følgende private eiere berøres av fredningen: Kari Marie og Trond Madsen, og Magnhild Paula Lindland. Anlegget er en del av det konsoliderte Vestagdermuseet.

I Lindesnes kommunes *Kommuneplanens arealdel 2011-2022*, vedtatt i kommunestyret 16.06.11, går det frem at det skal «utvises særlige bevaringshensyn ved søknad om tiltak i eller i

nærheten av Sjølingstad Uldvarefabrik med tilhørende bygninger» (plan- og bygningsloven § 11-9 nr. 7).

FORHOLDET TIL NATURMANGFOLDLOVEN (LOV AV 19.06.2009 NR. 100)

Når kulturminneforvaltningen fatter vedtak, skal det samtidig gjøres en vurdering om dette har innvirkning på naturmangfoldet. Dette følger av lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Lovens §§ 8-12 legges til grunn for vurderingen, jf. § 7.

Det er gjort søk i Artsdatabankens *Artskart* og Miljødirektoratets *Naturbase* for å fremskaffe nødvendig kunnskap for beslutningsgrunnlaget. Søket gjaldt sårbare og truede arter.

Fuglen vipe er registrert i området, vipa er en truet dyreart. Det er ikke registrert sårbare eller spesielt verneverdige naturtyper eller naturområder innenfor områdefredningen - § 19. Det nærmeste verneområdet ligger om lag 4 km vest for Sjølingstad. Det ble foretatt søk i Artsdatabankens *Artskart* og Miljødirektoratets *Naturbase* den 7. februar 2019.

Fredningen av Sjølingstad Uldvarefabrik vil ikke innebære noen endring av dagens situasjon. Derfor vurderer Riksantikvaren at fredningen ikke vil påvirke naturmangfoldet i negativ retning.

BAKGRUNN FOR FREDNINGEN

I Norsk kulturråds *Bevaring av tekniske og industrielle kulturminner i Norge* fra 1988 trekkes Sjølingstad Uldvarefabrik frem som et bevaringsverdig teknisk og industrielt kulturminne. Det fremheves at «fabrikken står helt intakt». Allerede under arbeidet med rapporten fikk dette anlegget stor oppmerksomhet, for det fantes en overhengende fare for at fabrikken ville bli fragmentert om eierne solgte aksjer og utstyr til næringsinteresser. Det var et sterkt ønske om å bevare denne unike og autentiske fabrikken. Den 3. november 1986 ble det etablert et interimsstyre i Sjølingstad Uldvarefabriks venner som jobbet for bevaring. I 1988 gikk Riksantikvaren, Kulturrådet og Kulturdepartementet sammen om å innløse 72,5% av aksjene i selskapet. Sjølingstad Uldvarefabrik ble etablert som en stiftelse.

Videre nevnes Sjølingstad Uldvarefabrik i Riksantikvarens *Verneplan for tekniske og industrielle kulturminner* fra 1994. I 1996 hadde stiftelsen alvorlige økonomiske problemer. Da gikk flere departementer, Riksantikvaren, Norsk Kulturråd, Vest-Agder fylkeskommune og kommunene Lindesnes og Mandal inn med betydelige beløp for å redde kulturminnet. Året etter ble Sjølingstad definert som et prioritert anlegg for Riksantikvaren og har siden den gang mottatt årlig støtte. I 2006 kom fabrikken med i Riksantikvarens *Bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminner*.

Riksantikvaren besluttet i 2017 at de anleggene i *Bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminner* som ikke er fredet, skal fredes innen 2020 i forbindelse med overføring av oppgaver til regionene. En fredning av Sjølingstad Uldvarefabrik er dessuten i tråd med Riksantikvarens fredningsstrategi mot 2020, der industri er ett av ti prioriterte hovedtemaer.

REDEGJØRELSE FOR SAKSGANGEN OG INNKOMNE MERKNADER

I samsvar med Kulturminneloven § 22 nr. 1, ble det sendt melding om oppstart av fredning av Sjølingstad Uldvarefabrik til eiere, interessenter og kommunen den 30. august 2018. Samtidig ble dette kunngjort i avisene *Fædrelandsvennen* og *Lindesnes avis*. Det ble gitt en frist på tre uker til å komme med merknader. Ettersom det var et ønske om å utvide områdefredningen ble det sendt ut en ny melding om oppstart av fredning av Sjølingstad Uldvarefabrik den 11.

september 2018. Det kom inn sju (7) merknader til meldingen. Den 14. august 2019 ble det sendt ut forslag om fredning etter kml §§ 15 og 19. Samtidig ble dette kunngjort i Norsk Lysningsblad og i avisene *Fædrelandsvennen* og *Lindesnes avis*. Høringsfristen var 01. oktober 2019. Det kom inn to (2) merknader til fredningsforslaget.

INNKOMNE MERKNADER TIL MELDING OM OPPSTART AV FREDNING

Sjølingstad Uldvarefabrik, datert 20. september 2018

Avdelingsleder gjorde oppmerksom på at «Våningen», over Romedalsveien, ikke var tegnet inn på kartet, men listet opp under omfanget.

Riksantikvarens kommentar til merknaden fra Sjølingstad Uldvarefabrik

Ved en inkurie falt Våningen ut av kartgrunnlaget. Riksantikvaren rettet opp dette og sendte ut ny melding om oppstart av fredningssak den 11. september 2018.

Mandal kommune, datert 18. september 2018

I melding om oppstart av fredningssak var damkonstruksjonen i Møglandsvannet og Ommundsvannet innlemmet i omfanget. Fordi disse vannene berører drikkevannsforsyningen til Mandal og blir berørt av en mulig ny trasé for E39, ønsket kommunen å delta på befaring av dammene.

Riksantikvarens kommentar til merknaden fra Mandal kommune

Begge dammene er tatt ut av omfanget i fredningen.

Marianne Storm, datert 20. september 2018

Marianne Storms merknad gjelder bussgarasjen som ligger på eiendommen 29/80.

- Hun mener denne har liten verdi ettersom den ikke er så gammel. Det var visstnok den første eieren av hennes hus som bygde den. Det var han som kjørte bussen.
- Hun mener bussgarasjen er til hinder for motorisert trafikk inn til hennes eiendom Sjølingstadveien 294, gnr/bnr 29/50. Det gjelder for utrykningskjøretøy som brannbil og ambulanse, og lastebiler, traktor og anleggsmaskiner.
- Bussgarasjen medfører også problemer ved måking fordi det kun er mulig å plassere snøen i hagen til Sjølingstadveien 298, gnr/bnr 29/29, vis á vis bussgarasjen.
- Det er også problemer med snø som raser fra taket ut på veibanen og fryser til en ismasse som går opp i bilens understell.
- Storm mener en løsning er å flytte garasjen en meter mot Sjølingstadbekken.

Riksantikvarens kommentar til merknadene fra Marianne Storm

- Riksantikvaren ønsker blant annet å sikre Sjølingstad Uldvarefabrik som et eksempel på industriens betydning i tettstedsutvikling av rurale områder. Med fabrikk vokste Sjølingstad frem som et tettsted med boligbebyggelse, skole, butikk og post. Mot slutten av 1920-tallet fikk Sjølingstad en egen bussrute. Bussgarasjen er et uttrykk for tettstedsutviklingen av Sjølingstad.
- Angående fremkommelighet. Fredningen av kulturminnet skal ikke medføre fare for liv, helse og sikkerhet. Brannvesenet Sør, ved Torbjørn Høyland, har følgende uttalelse om saken sendt Sjølingstad Uldvarefabrik den 13. februar 2019: «Viser til forespørsel om fremkommelighet ved den gamle bussgarasjen ved Sjølingstad Ullvarefabrikk. Vi har sendt utrykningsleder Inge Jakob Hansen opp for å sjekke fremkommelighet. Han kan fortelle, sitat: *Vi kan komme forbi hvis det brenner/nød, gammel type autovern har sklidd ut! Veien er fremdeles kjørbare*. Konklusjon er at brannvesenet kommer forbi garasjen slik den fremstår i dag».

- Sjølingstad Uldvarefabrik har bestilt snøfangere til bussgarasjens tak. For øvrig har alle med veirett til denne veien et felles ansvar for å holde veien åpen for fri ferdsel ved snøfall.

Vest-Agder fylkeskommune, datert 27. september 2018

Fylkeskonservatoren vektlegger følgende:

- Fredningen bør ikke være til hinder for videre bruk og drift av anlegget
- Vid definisjon av hva som regnes som vanlig vedlikehold fordi anlegget er røft og i bruk
- Holder § 19 som tilstrekkelig beskyttelse for noen av de listede objektene foreslått fredet etter § 15

Riksantikvarens kommentar til merknadene fra Vest-Agder fylkeskommune

- Det går frem av fredningsforslaget at fredningen ikke skal være til hinder for videre bruk og drift av anlegget
- Angående definisjonen av vedlikehold: For å sikre at fredningen ikke skal være til hinder for videre bruk og drift av anlegget, har vi lagt inn fredningsbestemmelser som sier 6) «Fast inventar må ikke skades eller fjernes fra bygningene. Er inventaret i bruk og ikke kan repareres, skal det skiftes ut med tilsvarende objekter så langt det er mulig». Og 8) «Større løst inventar som er i bruk og ikke kan repareres, skal skiftes ut med tilsvarende objekter så langt det er mulig».
- To av dammene er tatt ut av fredningen, den siste dammen, dammen i Stuvvann, er nå kun beskyttet gjennom § 19.

Sweco, datert 24. oktober 2018

I forbindelse med en områdeplan for ny E39 ønsket Sweco å få oversendt et mer oversiktlig kart som viser plassering av dammene i Stuvvannet, Ommundsvannet og Møglandsvannet.

Riksantikvarens kommentar til merknaden fra Sweco

Kart ble oversendt.

Trond Madsen, datert 14. september

Trond Madsen gjorde oppmerksom på og dokumenterte at han var eier av et mindre område innenfor Sjølingstads Uldvarefabriks eiendom, gnr/bnr 29/15, og at en fredning ville bli en heftelse på hans eiendom. Det mindre området Madsen eier ligger mellom spinneribygget og dammen i Stuvvannet.

Riksantikvarens kommentar til merknaden fra Trond Madsen

Under en befaring på Sjølingstad Uldvarefabrik den 13. og 14. oktober 2018, hadde Riksantikvaren, Trond Madsen og avdelingsleder Sylvi Sørensen ved Sjølingstad Uldvarefabrik møte angående denne saken. Vi kom til enighet om at Sjølingstad Uldvarefabrik og Trond Madsen sammen skulle finne en løsning på dette.

Carl Frederik Thorsager, datert 17.09.18

Carl Frederik Thorsager har følgende merknader:

- Opplyser om at en liten øy i Sjølingstadbekken tilhører Sjølingstad Uldvarefabrik.
- I starten leide fabrikken en torvmyr på eiendommen 29/9. Torva ble brukt til brensel og ble transportert til fabrikken med en taubane. I 1988 konstaterte Thorsager og Magnus Skaar at det lå jern i terrenget etter taubanen.
- Bussgarasjen har historisk sett ikke så mye med fabrikken å gjøre.
- Våningen har ikke kommet med på kartet.
- Han savner skolehuset (29/72) og funksjonærboligen (29/76) i omfanget.

- Når bussgarasjen er med, mener han at butikken også burde innlemmes.
- Han lurer på om vi har vurdert å innlemme August Hovens første bolig på eiendommen 29/10 i omfanget.
- Han nevner også Frostestad Sag og Mølle (64/14 - Mandal) som et interessant objekt.

Riksantikvarens kommentar til merknadene fra Carl Frederik Thorsager

Riksantikvaren setter pris på merknadene som baseres på stor innsikt om Sjølingstad Uldvarefabriks historie. Riksantikvaren har kommet frem til at vi ikke ønsker å utvide omfanget. Det er tre hovedgrunner til dette:

- Formålet med fredningen av Sjølingstad Uldvarefabrik er blant annet å sikre en representant for tekstilindustrien på 1800- og 1900-tallet. Et annet formål er å sikre fabrikken som et eksempel på industriens betydning for utvikling av tettsteder i rurale strøk. Grunnleggeren August Hovens personlige historie fra før 1893/94 (29/10) og bedrifter som ble startet før etableringen av fabrikken (64/14 - Mandal), inngår derfor ikke i denne fredningen.
- Flere av de nevnte eiendommer Thorsager synes er relevante for fredningen, har eiere som stiller seg motvillig til en fredning.
- Det er nå tretti år siden Skaar og Thorsager fant jernspor i grunnen etter det de har tolket som rester etter en taubane fra torvmyra (29/9) til fabrikken. Om denne taubanen skulle innlemmes i omfanget, ville det krevd grundige registreringer i området. En videre undersøkelse av dette er ikke prioritert for denne fredningssaken.

INNKOMNE MERKNADER TIL FORSLAG OM FREDNING AV SJØLINGSTAD ULDVAREFABRIK Vest-Agder fylkeskommune, datert 20. september 2019

- Fylkeskommunen mener at en av deres merknader til melding om oppstart av fredning, datert 27. september 2018, ikke ble tilstrekkelig utdypet og at de bestemmelsene som ble nevnt i Riksantikvarens kommentar var av en mer prinsipiell karakter enn det de etterspurte.

Fylkeskommunens merknad til melding om oppstart av fredningssak hadde følgende ordlyd: «Det må om mulig videre presiseres hvilket nivå av vern fredningen skal legges på, slik at den blir håndterlig for vernemyndigheten som skal ha forvaltningsansvaret, og skal behandle søknader om endringer. Erfaringsmessig kan det være noe problematisk å definere hvilke endringer som vil kreve dispensasjon, og hva som kan defineres som vanlig vedlikehold. Vi antar at for et såpass røft industrianlegg som Sjølingstad Uldvarefabrik, vil vedlikehold kunne defineres relativt vidt».

I merknaden til fredningsforslaget fremgår det at det etter fylkeskommunens oppfatning må (videre-) utvikles en praksis som er håndterbar og i tråd med fredningens formål og Sjølingstad Uldvarefabriks egenart som teknisk og industrielt kulturminne.

- Våningen er foreslått fredet etter § 15, men ikke det gjenreiste uthuset til Våningen som Riksantikvaren har gitt støtte til. Fylkeskommunen stiller spørsmål om dette er et bevisst valg eller om uthuset også skulle få et vern gjennom § 15.

Riksantikvarens kommentar til merknadene fra Vest-Agder fylkeskommune

- Riksantikvaren mener de nevnte bestemmelsene, nr. 6 og nr. 8, er tilstrekkelig for å håndtere skillet mellom vanlig vedlikehold og dispensasjon så lenge Sjølingstad Uldvarefabrik har produksjonslinja i drift. Utover dette må fylkeskommunen utøve skjønn i hvert enkelt tilfelle.
- Våningens uthus ble ødelagt da grunnmuren raste ut i 2016. Med støtte fra UNI og Riksantikvaren ble en rekonstruksjon oppført i 2018/2019. Riksantikvaren freder normalt ikke rene rekonstruksjoner. Bygningen står innenfor området som er fredet etter § 19, og slik sett har den en viss beskyttelse, jf. fredningsbestemmelse nr. 10.

Sjølingstad Uldvarefabrik, datert 12. september 2019

- Industrimuseet Sjølingstad Uldvarefabrik hadde fem konkrete tilføyelser/endringer til dokumentasjonsvedlegget.
- Industrimuseet har registrert at damanleggene er utelatt fra fredningsdokumentet. Museet mener de tre dammene var en viktig del av produksjonslinja tidligere, men også for dagens produksjon ved museumsfabrikken. Dammene bidrar til å holde ved like bygninger og maskinpark ved vern gjennom bruk.

Riksantikvarens kommentar til merknadene fra Sjølingstad Uldvarefabrik

- Tilføyelsene/endringene er tatt til etterretning og rettet opp i dokumentasjonsvedlegget.
- Riksantikvaren er kjent med de tre damanleggenes betydning for driften av Sjølingstad Uldvarefabrik, både før og nå. I tilfellet Sjølingstad Uldvarefabrik har vi veiet dammenes verneverdi – deres betydning som konstruksjon, deres pedagogiske verdi og som kraftkilde i et levende museum (vern gjennom bruk) – opp mot de antatte kostnadene som vil følge av en fredning. Riksantikvaren har konkludert med at ingen av de tre dammene har en unik karakter som konstruksjon. Vi mener også at rørgata mellom dammen i Stuvvannet og turbinen ivaretar den pedagogiske sammenhengen mellom dammen som kraftkilde og produksjonen i fabrikken. Dessuten vil museumsfabrikken kunne opprettholde sin produksjon uten egen kraftproduksjon.

Merknader til forslag om fredning – Drift- og forvaltningsutvalget i Lindesnes kommune, datert 4. desember 2019

17. november sendte Rolf Steinar Bergli i Lindesnes kommune følgende melding pr. epost til Riksantikvaren om kommunens behandling av fredningssaken for Sjølingstad Uldvarefabrik:

«Det har vært mye frem og tilbake her, spesielt med gammel og ny kommune og overgangen her.

Saken kommer opp i Drift- og forvaltningsutvalget 4. desember.

Fra Rune Stokke, rådmann i "gammel" kommune (Kyrre er rådmann i ny kommune): "Jeg har avtalt med Kyrre at vi lar Drift- og forvaltningsutvalget fatte vedtak og at saken dermed stopper der."»

Saken ble behandlet i Drift- og forvaltningsutvalget i Lindesnes kommune den 4. desember 2019 og følgende vedtak ble fattet og oversendt til Riksantikvaren:

«Lindesnes kommune er positive til Riksantikvarens fremlagte sak om fredning av Sjølingstad Uldvarefabrik.

Lindesnes kommune registrerer at deler av kommunal vei «Romedalsveien» er tatt inn som en del av verneområdet. Kommunen legger til grunn at vernet ikke begrenser mulighetene for ordinært vedlikehold, samt planlagt utvidelse av veibanen i bakken. Dette for å ta vare på den bevaringsverdige muren i skråningen ned mot fabrikken».

Riksantikvarens kommentar til merknaden fra Drift- og forvaltningsutvalget i Lindesnes kommune

Riksantikvaren ser behovet for å gjøre utbedringer av Romedalsveien. Dette må gjøres innenfor rammen av formålet med fredningen. Det må søkes om dispensasjon for utbedringer av veibanen som går utover et ordinært vedlikehold.

OPPLYSNING OM KLAGEADGANG OG TINGLYSNING

Riksantikvarens vedtak om fredning kan påklages til Klima- og miljødepartementet, jf. forvaltningsloven § 28. Eventuell klage stilles til Klima- og miljødepartementet, men sendes Riksantikvaren innen tre uker fra fredningsvedtaket er mottatt, jf. forvaltningsloven § 29.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5

Vennlig hilsen

Hanna Kosonen Geiran
riksantikvar

Linda Veiby
avdelingsdirektør

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg: Dokumentasjonsvedlegg, «Å eie et fredet hus»

Kopi til: Klima- og miljødepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 OSLO/ Lindesnes kommune, Postboks 183 - Vigeland, 4524 LINDESNES/ Vest-Agder fylkeskommune, Postboks 517 Lundsiden, 4605 KRISTIANSAND S/ Fortidsminneforeningen - Vest-Agder avdeling, Kronprinsens gate 59, 4614 KRISTIANSAND S

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Kari Marie Madsen		Sjølingstadveien 224	4513 MANDAL
Magnhild Paula Lindland		Øvre Sjølingstad 49	4513 MANDAL
Trond Madsen		Sjølingstadveien 224	4513 MANDAL
Vest-Agder-museet		Odderøyveien 21	4610 KRISTIANSAND S
Vest-Agder-museet Sjølingstad Uldvarefabrik		Sjølingstadveien 297	4513 MANDAL